

บทบาทวัดกับการพัฒนาจิตใจและสังคม มุ่งสู่หลักเศรษฐกิจพอเพียง*
TEMPLE ROLE WITH MENTAL AND SOCIAL DEVELOPMENT TOWARDS THE
SUFFICIENCY ECONOMY

พระแมนรัตน์ จตตมโล (พิทักษ์ทรัพย์)

Phra Manrat Chattamalo (petaksub)

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร

Wat Charoensukharam worawihan

Corresponding Author E-mail: manrat.petaksub@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา บทบาทของวัดในประเทศไทย หลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 และการประยุกต์หลักพุทธธรรมกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า บทบาทสำคัญของวัดมีอยู่ 2 เรื่อง ได้แก่ 1) ทางกาย สามารถสร้างรายได้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับสังคม ตอบสนองความต้องการของชุมชน 2) การพัฒนาในเรื่องของจิตใจ เป็นการขัดเกลาอบรมบ่มเพาะให้ประชาชนเป็นคนดี ให้ประชาชนมีจิตสำนึกที่จะทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ได้แก่ สัมมาอาชีวะ แปลว่า เลี้ยงชีพชอบ หรือ มีชีวิตที่พอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักอดออม อดทน และสร้างรายได้ อีกอย่างหนึ่งคือ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ มุ่งสอนในเรื่องของความขยันหมั่นเพียร (อ) การอดออม (อา) การมีเพื่อนที่ดี (กะ) การเลี้ยงชีพชอบ (สะ) จำเป็นต้องประกอบด้วยความขยันหมั่นเพียร การรู้จักอดออม การคบคนดีเป็นมิตร รวมถึงการวางตนที่เหมาะสมพอดีเป็นกลางไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไปจึงจะทำให้แก้ไขปัญหาสังคมเศรษฐกิจโดยการเริ่มจากตนเองก่อน

คำสำคัญ: บทบาทวัด; พัฒนาจิตใจและสังคม; เศรษฐกิจพอเพียง

*Received November 26, 2022; Revised January 21, 2023; Accepted January 21, 2023

Abstract

This academic article aims to study The role of temples in Thailand The sufficiency economy principles of King Rama IX and the application of the Buddhadharma principles to the sufficiency economy principles

The study found that There are 2 important roles of the temple: 1) Physical ability to generate income and to have activities that are consistent with society. meet the needs of the community 2) development in matters of mind It is to refine and cultivate the people to be good people. Make the people aware of doing good deeds without expecting anything in return, Sufficiency Economy Philosophy It is a philosophy pointing to the way of life and behavior of people at all levels, from the family level to the community level to the state level. Both in developing and managing the country to proceed in the middle way, in line with the Buddhist principles, namely right livelihood, meaning right living or living a life that is sufficient, not extravagant, saving, being patient and earning income. another is Principle of view Aims to teach about diligence (u), saving (ah), having good friends (shi), right livelihood (sa). Diligence is necessary. saving friendly friendship Including self-righteousness, neutrality, not too extravagant, so that social and economic problems can be solved by starting from oneself first.

Keywords: Temple roles; Mental and social Development; Sufficiency economy

บทนำ

ประเทศไทยในยุคปัจจุบันนี้ (2565) ภาพรวมของประชาชนส่วนใหญ่ประสบกับปัญหาของพิษเศรษฐกิจ ปัญหาที่แก้ไขค่อนข้างยาก เพราะปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องปากท้อง การคอร์รัปชันหรือการเข้าถึงนโยบายสาธารณะของผู้ปกครองบ้านเมือง ถือว่ามีความเหลื่อมล้ำและเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาหลายปีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในโพลล์ของไทยโพสต์ก็ได้ทำวิจัยได้สรุปดังนี้ SUPER POLL นำเสนอผลสำรวจภาคสนาม ปัญหาที่ต้องการให้รัฐบาลแก้ไขเร่งด่วนเป็นอันดับแรก พบว่าส่วนใหญ่หรือร้อยละ 84.4 ระบุแก้ปัญหาลำบาก เศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง รายได้ตกต่ำมากที่สุด ในขณะที่ ปัญหาความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นธรรมทางการเมืองมีเพียงร้อยละ 4.0 รอง ๆ ลงไปคือ ร้อยละ 3.0 ระบุปัญหาการพัฒนาประเทศ ร้อยละ 2.6 ระบุปัญหา

คมนาคม อุบัติเหตุ ปัญหาจราจร และเพียงร้อยละ 2.5 ระบุปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ที่เหลือหรือร้อยละ 3.5 ระบุปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาการศึกษา ปัญหาหนี้ท่วมซัง ปัญหาสวัสดิการพนักงานลูกจ้าง เป็นต้น

เมื่อจำแนกออกเป็นคนกรุงเทพฯ และ คนต่างจังหวัด พบว่า ทั้งคนกรุงเทพฯ และ คนต่างจังหวัดส่วนใหญ่หรือร้อยละ 86.8 ของคนกรุงเทพฯ และ ร้อยละ 81.7 ของ คนต่างจังหวัด ต้องการให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหาปากท้อง เศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง รายได้ตกต่ำ เป็นอันดับแรก แต่ที่น่าสนใจคือ คนต่างจังหวัดมีสัดส่วนของคนที่ไม่เห็นถึงความไม่เป็นธรรมทางการเมืองสูงกว่าคนกรุงเทพฯ คือร้อยละ 5.6 ต่อร้อยละ 2.6 ในการสำรวจครั้งนี้ ผอ.ซูเปอร์โพล กล่าวว่า ปัญหาปากท้อง รายได้ตกต่ำเป็นโจทย์ใหญ่สุดของประชาชนทั่วไป ในเวลานี้ และที่น่าเป็นห่วงยิ่งขึ้นไปอีกคือ ปัญหาทุจริต “คอร์รัปชัน” (Corruption) กลับตกเป็นอันดับท้าย ๆ ดังนั้น การรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญในปัญหาอื่น ๆ มากกว่าปัญหาปากท้อง จึงเป็นสิ่งท้าทายของทุกหน่วยงาน (ไทยโพสต์, 2562) แสดงให้เห็นว่า ทางออกของประชาชนที่อยู่ในประเทศอาจจะต้องย้อนกลับไปมองแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงถาวรต่อไป การที่จะดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยมั่นคง มีสัมมาชีพก็คงไม่ทิ้งหลักทางพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นการเสนอบทบาทของวัดกับการพัฒนาจิตใจและอีกหลักหนึ่งคือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้มอบเป็นสมบัติให้คนไทยได้ใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากพิษเศรษฐกิจ สังคม คอร์รัปชัน รวมถึงการขาดคุณธรรมจริยธรรมซึ่งจะเป็นอย่างยิ่งจะต้องได้รับการพัฒนาหรือแก้ไขโดยภาพรวม โดยการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงหรือการพัฒนาจิตใจและสังคมโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางถือว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและนำมาต่อยอดในการพัฒนาประเทศชาติได้จะอย่างไรจึงจะอยู่ได้ในยุคเศรษฐกิจที่มีภาวะที่ค่อนข้างที่จะลำบากก็อาจจะใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงผนวกกับหลักธรรมเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจก็คือความพอดีพอเพียงและรู้จักประมาณในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บทบาทของวัดในประเทศไทย

วัดมีความสำคัญต่อสังคมไทยมาช้านาน โดยเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนา เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่น เป็นที่สละสวางปัญหาระหว่างคนในชุมชน เป็นที่พึ่งพิงของคนในยามยาก ฯลฯ ส่วนความสำคัญต่อพระพุทธศาสนานั้น เป็นเป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ เป็นที่ศึกษา เก็บรวบรวม และเผยแผ่พระธรรมคำสอน ตลอดถึงการประพฤติปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา

โดยเสมือนเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่มีบุคลากรอยู่ให้บริการแก่ประชาชนเป็นประจำ ซึ่งหมายถึงพระภิกษุสงฆ์ นั่นเอง

บทบาทของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นบทบาทของวิถีชีวิตไทย คือ วัดมีบทบาทและความผูกพันกับคนในสังคมเสมือนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เช่น เป็นที่อาศัย ของผู้ยากไร้ หรือประสบภัยต่างๆ เป็นที่รักษากฎใช้เจ็บทั้งทางร่างกายและโรคทางใจ เป็นศูนย์กลางของ ศาสน์และศิลปแขนงต่างๆ หรือเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วัดมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน แม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่บทบาทของวัดที่มีต่อวิถีชีวิตของคนไทยก็ยังมีให้เห็นชัดเจน โดยเฉพาะในชนบท ซึ่งยังมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนอย่างแท้จริง

เมื่อแยกบทบาทของวัด (อาทร จันทวิมล, 2543) สามารถแบ่งดังนี้

1) วัดเป็นสถานที่ขัดเกลานิสสัยและจิตใจของคนโดยผ่านทางภูมิปัญญาชาวบ้าน

2) วัดเป็นแหล่งถ่ายทอดสายใยความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น

3) วัดเป็นศูนย์รวมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4) จัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

5) จัดวัดให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน

6) จัดวัดให้เป็นสถานที่ฝึกอาชีพ

ผู้เขียนขอขยายบทบาทของวัดในแต่ละข้อดังนี้

1) วัดเป็นสถานที่ขัดเกลานิสสัยและจิตใจ กล่าวคือ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ขัดเกลานิสสัยและจิตใจของคนชาวไทยมาโดยตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจเป็นผู้นำในเรื่องของการบำเพ็ญกุศลไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการนำในการทำความดี ละชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส(การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย) (ที.ม. (ไทย), 10/50/50-51) วัดจึงเป็นเหมือนที่พึ่งทางใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวของประชาชนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นวันธรรมะสวนะ หรือวันวันสำคัญต่างๆ ชาวพุทธจะมาเป็นกุศลที่วัดและถือว่าที่วัดเป็นที่ให้ความรู้แก่เมื่อไปวัดแล้วสิ่งที่ได้คือความสบายใจได้รับฟังพระธรรมเทศนาจากพระภิกษุสงฆ์หรือได้แนวคิดเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตของฆราวาส

2) วัดเป็นแหล่งถ่ายทอดสายใยความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่น เป็นที่ประชุมระดับชุมชนหรือท้องถิ่น และจัดกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้านหรือ เทศกาลต่างๆที่คนในหมู่บ้านรวมตัวกันมาจัดกิจกรรมในวัด

3) วัดเป็นศูนย์รวมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีทั้งอนุรักษ์พุทธสถานโบราณ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการทำวัดให้เป็นสวนพุทธเกษตรให้เข้ากับยุคสมัยที่ต้องประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

4) จัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา กล่าวคือ การให้การศึกษาอบรมคุณธรรมจริยธรรมทางพระภิกษุสามเณรที่ได้รับการศึกษาภาคปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีรวมถึงเยาวชนที่วัดเป็นสถานที่อุทยานการศึกษาทั้งเชิงพื้นที่และเชิงหลักสูตรต่างๆ ที่จัดขึ้นโดยคณะสงฆ์ส่งผลให้เยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรมเป็นพื้นฐานในเรื่องของจิตใจเป็น การพัฒนาที่ยั่งยืนทำให้ประเทศชาติสังคมมีความปลอดภัยและสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

5) จัดวัดให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน กล่าวคือ วัดจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและพระสงฆ์ยังมีบทบาทในการควบคุมทิศทางของสังคมเพราะเป็นที่เคารพนับถือของบุคคลชนชั้นทั่วไปโดยประชาชนตั้งแต่พระมหากษัตริย์จนถึงชนชั้นประชาชนทั่วไปมีความเคารพนับถือพระสงฆ์ โดยความบริสุทธิ์เสียสละมาเป็นประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญาซึ่งวัดในประเทศไทยมีประมาณ 20,000 กว่าวัดทั่วประเทศและแต่ละที่ก็มีพระสงฆ์เป็นผู้ขับเคลื่อนโดยมีการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปวัดจึงเป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจของประชาชน

6) จัดวัดให้เป็นสถานที่ฝึกอาชีพ กล่าวคือ วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ โดยเฉพาะสมาชิกที่อยู่ในพุทธศาสนาซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปแต่ในการเป็นสถานที่ฝึกอาชีพนั่นหลายๆ ที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการที่จะมารวมตัวประชุมหรือมีศูนย์เด็กเล็กมีกิจกรรมพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการฟังเทศน์ฟังธรรมหรือเป็นการพบปะพูดคุย เพราะฉะนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่เป็นเขตนอกบ้านที่ทุกคนสามารถมาพูดคุยมาทำบุญร่วมกัน และในยุคก่อนหน้านั้นมักก็เป็นสถานที่ฝึกอาชีพไม่ว่าจะเป็นการทำผ้าไหมหรือทำอาชีพอะไรต่างๆ ก็สามารถมาขอสถานที่ที่วัดจากและมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันทำให้เกิดความสามัคคีในชุมชนบทบาทของวัดจึงมีหน้าที่สำคัญที่จะเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นเขตนอกบ้านคือทุกคนต่างมีจิตใจให้ไปในทิศทางเดียวกันก็จะเกิดความสุขความเจริญแก่สังคมและประเทศชาติต่อไปได้

โดยสรุปบทบาทของวัด สังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งอาจจะพูดได้ว่าในปัจจุบันนี้มีคำว่าบวรคือวัดบ้านโรงเรียนมีความเชื่อมโยงหากันในทุกมิติไม่ว่าจะเป็นสังคมเศรษฐกิจความเชื่อหรือการดำรงชีวิตอื่นๆ แค่นั้นแล้วผู้นำทางศาสนานั้นจึงมีความสำคัญในการที่จะสอดแทรกหลักพุทธธรรม ซึ่งสามารถใช้ในทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัด ให้เป็นวัดที่มีความครบพร้อม รองรับประชาชน

ที่จะมาทำกิจกรรมภายในวัดและวัดเองก็ต้องมีบทบาทในการที่จะเป็นที่สร้างสมาชิกหรือมีการทำสาธารณสงเคราะห์ให้แก่ประชาชนในบางโอกาส เป็นการตอบโจทยให้แก่สังคมในยุคปัจจุบัน หรือเป็นการให้โดยไม่อิงวัตถุสิ่งของหรือเงินทองซึ่งจะหมายถึงการหล่อเลี้ยงในด้านของจิตใจให้ประชาชนมีหลักคิด มีวิถีชีวิตที่ปลอดภัย มีความมั่นคงและมั่นคงยั่งยืนและสิ่งสำคัญคือ แก้ปัญหาคอร์รัปชัน สิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ไม่ว่าจะเป็นการทุจริตคอร์รัปชันหรือปัญหาที่เกิดจากคนไม่มีศีลธรรมมักจึงมีบทบาทสำคัญใน 2 เรื่องคือ 1. เรื่องของทางกายสามารถสร้างรายได้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับสังคมตอบสนองความต้องการของชุมชนและ 2. เรื่องการพัฒนาในเรื่องของจิตใจเป็นการขัดเกลาอบรมบ่มเพาะให้ประชาชนเป็นคนดีให้ประชาชนมีความมั่งคั่งสำนึกที่จะทำความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนเหล่านี้ถือว่าเป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่จะพัฒนาวัดและให้วัดเป็นศูนย์กลางศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้ซึ่งปัจจุบันนี้มีคำที่ใช้กันมากก็คือบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) เป็นการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับสังคมวัดและโดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่เป็นสถานที่บ่มเพาะจิตใจและวัดเป็นที่ขัดเกลาสติปัญญาทำให้เข้ากับบ้านคือสังคมได้อย่างมีความสุขเพราะฉะนั้นแล้วบทบาทของวัดจึงเป็นบทบาทที่มีความสังคมต่อสังคมในด้านการให้ความรู้การศึกษาให้แนวคิดปรัชญาและแนวทางในการปฏิบัติตนให้อยู่กับสังคมได้ “บวร” ทำหน้าที่เป็นกลไกในการให้การศึกษาในการให้แนวคิดในการปฏิบัติและทำให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขปราศจากความทุกข์หรือความไม่ปลอดภัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นต่อร่างกายในจิตใจจึงมีส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง

บทบาทของพระสงฆ์นอกจากบทบาททางพระธรรมวินัยแล้วยังมีบทบาททางด้านชี้นำ ทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครอง บทบาทด้านการเป็นผู้นำทาง ศีลธรรมชีวิตประจำวันของชาวชนบท ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้าน บริการสังคมอื่น ๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง เพื่อเป็นการสร้างบูรณาการภายใน ชุมชน และที่สำคัญบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมกลุ่มองค์กรชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มองค์กรในชุมชนนั้น ๆ

หลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ (มูลนิธิพระดาบส, 2552)

ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ตรัสถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวโดยย่อประกอบด้วย 3 หลัก ได้แก่ หลักความพอประมาณ หลักความมีเหตุผล หลักภูมิคุ้มกันและ 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน
2. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ

3. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

4. เงื่อนไขการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ
2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม

5. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2555)

ภาพที่ 1 :พระราชดำรัส ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิตวันที่ 4 ธันวาคม 2540

(มูลนิธิพระดาบส, 2552)

หลักธรรมทางพุทธศาสนาจริงๆ แล้วไม่ได้ประดิษฐ์สร้างหรือเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าบัญญัติเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาและปฏิบัติตามเท่านั้นแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสังขารของมนุษย์ที่พระพุทธองค์เปรียบเสมือนผู้ชี้ทางชี้คิดให้มนุษย์ในโลกนี้ได้เห็นความจริงของชีวิตและได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง ละเว้นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติและสิ่งสำคัญคือสร้างความเป็นพุทธะ คือ ผู้ตื่น ผู้รู้ ผู้เบิกบาน โดยอาศัยหลักผู้กระทำทางพุทธศาสนา การที่ผู้เขียนยกในเรื่องของสัมมาอาชีวะขึ้นมาเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เน้น ความไม่ฟุ้งเฟ้อ ความประหยัด การใช้ทรัพยากรมนุษย์หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุดและการสร้างจิตสำนึกหรือจริยธรรมให้เกิดขึ้นในมนุษย์ในข้อนี้จะมี ความสอดคล้องอย่างยิ่งคือ หลักจริยธรรมคือหลักที่มีอยู่ในจิตใต้สำนึกของคนหรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำหรือผู้อยู่ในสังคมส่วนรวมจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในส่วนนี้ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็อยู่ในส่วนของสัมมาอาชีวะหรือสัมมาชีพ

โดยสรุป หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีความสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาคือการใช้ชีวิตแบบพอเพียงไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน อาจจะอนุมานได้ว่าการพึ่งตัวเองได้มากที่สุดคือสามารถช่วยเหลือตัวเองรวมถึงครอบครัวให้สามารถอยู่ในสังคมได้ สอนให้มุ่งเน้นในเรื่องของหลักความคุ้มค่าและหลักการใช้ชีวิตไม่ฟุ้งเฟ้อ แสวงหาความพอดี มีความสมดุลในเรื่องของการผลิตและการบริโภคไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้เงินทองโดยไร้ประโยชน์ การมีส่วนร่วมในสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้เศรษฐกิจในประเทศเป็นไปได้อย่างดีเพราะฉะนั้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเสมือนเครื่องมือที่พระองค์ท่านมอบให้ชาวไทยมาถึงปัจจุบันนี้โดยอาศัยหลักคิดทางพระพุทธศาสนา คือ ไม่ทำให้ตนเองเดือดร้อน ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ไม่ใช้อารมณ์คือเจตนาตามกระแสโลกซึ่งในปัจจุบันนี้มีอยู่มาก สามารถสร้างความพอดีไม่ติดตามกระแสโลกในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีวิวัฒนาการในเรื่องของวัตถุแต่ปราศจากการพัฒนาด้านจิตใจ หรืออาจจะมียกเว้นน้อยเพราะฉะนั้นแล้ว การมีคุณธรรมจริยธรรม มีหลักธรรมาภิบาลดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบอาศัยหลักพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งที่พระองค์ท่านมอบให้ชาวไทยมาจนถึงยุคปัจจุบัน

การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คุณค่าและความสำคัญต่อสังคม

สัมมาชีพ 1 ในอริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นทางสายกลางที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในพระธรรมเทศนาภัณฑะวาท (อัมมจักกัปปวัตตนสูตร) อริยมรรคมีองค์ 8 คือ 1. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) 2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) 3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) 4. สัมมากัมมันตะ

(กระทำชอบ) 5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) 6. สัมมาวายามะ (เพียรชอบ) 7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ) 8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) บรรดาอริยมรรคมีองค์ 8 เหล่านี้

1. สัมมาทิฐิ เป็นไฉน ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกขสมุทัย ความรู้ในทุกขนิโรธ ความรู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า สัมมาทิฐิ

2. สัมมาสังกัปปะ เป็นไฉน ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยายาบท ความดำริในการไม่เบียดเบียน นี้เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ

3. สัมมาวาจา เป็นไฉน เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการพูดไม่จริง นี้เรียกว่า สัมมาวาจา

4. สัมมากัมมันตะ เป็นไฉนเจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการลักทรัพย์เจตนาเป็นเหตุงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม นี้เรียกว่า สัมมากัมมันตะ

5. สัมมาอาชีวะ เป็นไฉนพระอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉาอาชีวะแล้ว เลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะนี้เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (อภิ.วิ. (ไทย), 2/35/371) ซึ่งหลักของสัมมาชีพมาจากคำบาลีว่า สมมา (ดี, ชอบ)+อาชีวะ (อาชีพ, การเลี้ยงชีพ) รวมกันเข้าเป็นคำใหม่ว่า สัมมาอาชีวะ แปลว่า เลี้ยงชีพชอบ หรือ มีชีวิตที่พอเพียง ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักอดออม อดทน และสร้างรายได้ ได้ด้วยตนเองการมีสัมมาชีพในหลักพระพุทธศาสนา อยู่ในศีลข้อที่ 2 คือ การไม่ยักยอกได้สิ่งของของคนอื่น หรือเรียกได้ว่าเป็นความสันโดษ ยินดีในสิ่งที่ตนมีและสามารถที่จะแบ่งปันให้คนอื่นได้ ด้วยการเลี้ยงชีพในทางที่ถูกต้อง ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดข้อกฎหมาย สิ่งสำคัญคือมีความรู้รอบด้านในการที่จะเอาตัวรอดในยุคที่เศรษฐกิจค่อนข้างที่จะไม่ค่อยดี ค่าครองชีพสูงและมีการคอร์รัปชันมากมายเหล่านี้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้นสามารถประยุกต์ใช้ในหลักของเศรษฐกิจพอเพียงได้พอสมควร เพราะฉะนั้นผู้ที่อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขก็ต้องมีหลักในความคิดที่พึ่งตนเองให้มากที่สุดไม่จำเป็นจะต้องไปอาศัยคนอื่นหรือคิดจะพึ่งคนอื่นให้มากนักจำเป็นจะต้องมีเศรษฐกิจพอเพียงรู้จักความพอเพียงและใช้ความรู้และสิ่งสำคัญก็คือตามหลักคุณธรรมจริยธรรมโดยบูรณาการหลักธรรมที่ผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไป เรียกว่า ทิฐุธรรมมีกัตประโยชน์ (อง.อภฺธก. (ไทย), 23/144/289)

1. อุฏฐานสัมปทา ประกอบด้วยความขยันหมั่นเพียรรู้จักหน้าที่

2. อารักขสัมปทา รู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ให้มั่นคงรู้จักใช้ทรัพย์ที่มีให้เพียงพอและให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

3. กัลยาณมิตตตา รู้จักการคบเพื่อนที่ดีหรือมีกัลยาณมิตรมีเครือข่ายที่สามารถช่วยเหลือและกลุ่มใดในยามทุกอย่าง

4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสามารถอยู่ได้ทุกสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นสุขทุกข์หรือหาในสังคมใดก็แล้วแต่ก็จะสามารถใช้ชีวิตได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งนำหลัก

พระพุทธศาสนาได้แก่การมุ่งสอนในเรื่องของความขยันหมั่นเพียร (อุ) การออม (อา) การมีเพื่อนที่ดี (กะ) การเลี้ยงชีพชอบ (สะ)

สรุปได้ว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ สัมมาชีพที่อยู่ในอริยมรรคมีองค์ 8 คือการเลี้ยงชีพโดยชอบโดยไม่เบียดเบียนตนและเบียดเบียนผู้อื่นใช้หลักความพอเพียงความวางตนพอดีและการมีศีลธรรมเป็นส่วนสำคัญที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมไทยปัจจุบันและจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องประกอบด้วยหลักที่จะทำให้ตนเองปลอดภัยพึ่งตนเองได้และมีสัมมาชีพ ประยุกต์กับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์จำเป็นจะต้องประกอบด้วยความขยันหมั่นเพียร การรู้จักอดออมและคบคนดีเป็นมิตร รวมถึงการวางตนที่เหมาะสมพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไปหรือไม่ทำให้ตัวเองลำบากจนเกินไป เหล่านั้นล้วนแต่จำเป็นจะต้องอาศัยความเข้าใจการศึกษาและความมีจิตสำนึกของประชาชนที่จะช่วยกันทำให้สังคมอยู่ได้ อันดับแรกก็คือสถาบันครอบครัว รองลงมาคือชุมชนสังคม รวมถึงประเทศชาติต่อไป เพราะฉะนั้นแล้วจำเป็นจะต้องมีหลักของคุณธรรมที่ประมวลอยู่ในหลักหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่ได้กล่าวไปแล้ว

สรุป

บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมในด้านของพัฒนาร่างกายและจิตใจมีมาตั้งแต่อดีตราบเท่าปัจจุบันวัดได้มีการขับเคลื่อนและพัฒนาโดยมีกลไกอยู่ 3 ประการด้วยกัน ประกอบด้วย บ้านคือชุมชนสังคม วัดซึ่งเป็นสถานที่สาธารณะสำหรับบำเพ็ญประโยชน์และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน และโรงเรียนที่เป็นที่ขัดเกลาและให้วิชาความรู้แก่เยาวชนที่จะเติบโตไปในอนาคตซึ่ง 3 อย่างนี้(บวร วัด บ้าน โรงเรียน)ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้สังคมขับเคลื่อนในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชนไม่หลงมกมายไปในสิ่งที่เป็นโทษหรือเป็นเรื่องไร้สาระเมื่อสถาบันทั้ง 3 นี้จับมือหรือมีความสามัคคีกันประเทศชาติก็จะได้รับประโยชน์คือเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บทบาทของวัด ในเรื่องการพัฒนาจิตใจและสังคมก็เป็นเรื่องสำคัญจะสังเกตได้ว่าในปัจจุบันนี้วัดนอกจากจะเน้นในเรื่องของธรรมวินัยหรือบทบาทในเรื่องของการสั่งสอนเยาวชนยังมีบทบาทในเรื่องของการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นการมีการเปิดร้านเพื่อลดปัญหาความยากจนในวัด เป็นตลาดชุมชนหรือแนวคิดที่เกิดขึ้นจากผู้นำคือเจ้าอาวาสที่ผสมผสานแนวคิดดั้งเดิมและแนวคิดสมัยใหม่ จึงสามารถนำหลักธรรมคือสัมมาชีพเป็นหลักการดำเนินชีวิตที่พอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ในหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วยหลักของความพอประมาณและความมีเหตุผลหลักภูมิคุ้มกันและมีอยู่ 2 เงื่อนไขคือเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมซึ่งหลักเศรษฐกิจพอเพียงเหล่านี้สามารถประยุกต์ในหลักพุทธธรรมเข้าไปด้วยคือหลักธรรมที่ทำให้ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์คือมีความขยันหมั่นเพียร รักษาทรัพย์ที่หามา

ได้ใช้อย่างพอเพียงและเกิดประโยชน์มากที่สุด การคบคนดีเป็นมิตรและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ซึ่งเหล่านี้จะเป็นการพัฒนาในของตัวบุคคลด้วยการพัฒนาจิตใจและไปสู่การพัฒนาในสถาบันครอบครัว พัฒนาในสังคมประเทศชาติได้

เอกสารอ้างอิง

- ไทยโพสต์. (2562). ชาวบ้านหวังรัฐบาลใหม่แก้ปัญหาปากท้อง. สืบค้น 18 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/38671>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2555). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้น 26 พฤศจิกายน 2565, จาก https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html.
- มูลนิธิพระดาบส. (2552). คำสอนพ่อ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- อาทร จันทวิมล.(2543). คู่มือการดำเนินงานวัดพัฒนาตัวอย่าง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.